

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Юридически факултет

Катедра „Частноправни науки“

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд на тема:

**„СПИРАНЕ И ПРЕКЪСВАНЕ НА ПОГАСИТЕЛНАТА ДАВНОСТ
В ЧАСТНОТО ПРАВО“**

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
в професионално направление „Право“ (3.6),
„Гражданско и семейно право“

на

Неделина Димитрова Симова - Митова

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално напра
вление 3.6. „Право“ (Гражданско и семейно право)

Научен ръководител:

доц. д-р Мирослав Митьов Димитров

гр. София,

януари 2023 г.

Дисертационният труд е предварително обсъден в катедра „Частноправни науки“ в Юридическия факултет на УНСС на заседание, проведено на 15.12.2022 г. и след положително решение е насочен за публична защита пред научно жури, в състав:

проф. д-р Таня Йосифова

доц. д-р Мирослав Димитров

проф. д-р Симеон Тасев

доц. д-р Венцислав Петров

доц. д-р Ангел Шопов

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 24.03.2023 г. от 13.00 ч., зала в сградата на УНСС.

Материалите по защитата са достъпни на интернет страницата на УНСС – <http://www.unwe.bg/konkursi/> и ще бъдат на разположение на интересуващите се в сектор „Научни съвети и конкурси“, дирекция „Наука“ в УНСС.

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Актуалност и значимост на изследването	4
II. Обща характеристика на дисертационния труд.....	5
III. Кратко съдържание на дисертационния труд.....	7
IV. Научни приноси на дисертационния труд.....	19
V. Предложения с оглед на бъдещия закон.....	23
VI. Списък на публикациите, свързани с дисертационния труд.....	26

I.

АКТУАЛНОСТ И ЗНАЧИМОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Темата за спиране и прекъсване на погасителната давност в българското частно право понастоящем предизвиква голям интерес както сред научните среди, така и сред редиците на практикуващите в различни направления на гражданското право юристи. Той се провокира и поддържа до голяма степен от широкото приложно поле от една страна, а от друга – от наличието на множество въпроси, които въпреки, а донякъде и точно поради честото приложение в практиката, намират спорно разрешение, което налага на тях да бъде даден задоволителен и еднозначен отговор, включително посредством предприемане на бъдещи законодателни инициативи.

Българската цивилистика се ползва от изобилна по съдържание и обем литература, разглеждаща проблеми, свързани с погасителната давност. На темата е посветен самостоятелен монографичен труд на проф. Л. Велинов – „Погасителната давност по българското частно право“. В българската доктрина до момента все още липсва монографичен труд, посветен изключително на спирането и прекъсването на давността, които нерядко именно предизвикват бурни дискусии в научните среди и практиката.

Не на последно място, актуалността на изследваната тема се подхранва и от скорошните законодателни стъпки в полето на погасителната давност посредством създаване на новите норми на чл. 112 ЗЗД (ДВ, бр. 102 от 2020 г., в сила от 02.06.2021 г.) и чл. 116а ЗЗД (ДВ, бр. 48 от 2018 г.).

Така изтъкнатите съображения по убеждение на автора правят поставената проблематика подходяща за самостоятелно научно изследване.

Като следствие от така изтъкнатата актуалност на проблемите настоящото изложение се отличава с висока степен на практическа приложимост. Отделено е заслужено внимание на съдебната практика по разглежданите въпроси чрез преглед на развитието ѝ през годините до поддържаните до момента на написването на труда тези, включително противоречиви такива, като по всеки от въпросите се излага становището на автора с аргумент в подкрепа на едно от вече поддържаните такива или с предлагане на ново.

II.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Настоящият дисертационен труд, както е видно от заглавието му, е посветен на спирането и прекъсването на погасителната давност в българското частно право, уредбата за което се състои преимуществено в Закон за задълженията и договорите от 1951 г. в разпоредбите на чл. 115, чл. 116, чл. 116а ЗЗД (ДВ, бр. 48 от 2018 г.), като отношение към въпросите има и нормата на чл. 112 ЗЗД (ДВ, бр. 102 от 2020 г., в сила от 02.06.2021 г.). Вън от общата уредба по ЗЗД, в специални закон се съдържат други основания, преглед на които също е извършен. Обект на съчинението са същността и правното действие на спирането и прекъсването на погасителната давност, анализ на всяко едно от основанията за това поотделно, както и разглеждане на практически проблеми свързани с приложението им.

Настоящата докторска теза е пряко насочена към изследване на разглежданите правни явление. Като отправен пункт трудът ползва достиженията на българското гражданско право, които несъмнено заслужават да бъдат отбелязани, като се прави опит и за систематизирането им в материята на разглежданите въпроси. Достоинствата на същите служат и за надграждане в науката при аргументацията на изложени предложения.

С цел обобщаване и изясняване на така очертания предметен обхват на изложението в труда е извършен кратък исторически и сравнителноправен преглед. Обърнат е поглед към нормативната уредба в Италия, Испания, Франция, Русия, Полша, Германия, Гърция, Шотландия, Южноафриканска република. Проведено е разграничение с други правни явления – между спирането от една страна и възпрепятстването и отлагането (отсрочване) на давността; между прекъсването и отказа от изтекла давност.

Трудът си служи освен със сравнителноправния похват, още и с препратки към уредбата на спирането и прекъсването на погасителната давност в публичното право, като се извършва съпоставка с тази в частното право. Самостоятелен анализ е посветен на правното явление абсолютна давност в публичното право и нейният родственик в

частното право, в контекста на което се изследва отношението на тези явления към спиране и прекъсването на давността.

Използвани са 178 източника в литературата, в това число учебници, монографии, статии, като предвид съществената практическа приложимост се правят препратки към 134 съдебни акта, в това число тълкувателни решения на Конституционния съд, тълкувателни постановления на Върховния съд и тълкувателни решения на Върховния касационен съд, които имат задължителен характер, както и казуална съдебна практика, постановена по реда на чл. 290 ГПК и чл. 288 ГПК, а така също и актове на други инстанции и практика на Европейския съд по правата на човека.

III.

КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е съобразен с нормативните изисквания на чл. 27 от Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Общият му обем се състои от 317 стандартни страници, включително съдържание, списък на използваните съкращения, библиографска справка и декларация за оригиналност. Йерархически е разделен на увод, четири глави, обозначени с римски цифри, и заключение, като съдържателната част на изложението се състои от общо 22 параграфа. Отделните пунктове в параграфите са обозначени с арабски числа. Така се обособяват нивата в подредбата на текста: глава (1), параграф (2), пункт (3), точка към пункта (4) и подточка (5).

1. УВОД

В началото на работата е направен увод, заемащ обем от 3 стандартни страници. В него е засегната актуалността на изследването, насочено е вниманието на читателя към изобилното наличие на спорни въпроси в доктрината и практиката, попадащи в обхвата на дисертационния труд, като е очертан в най-общи рамки обхватът на съчинението. В него са посочени още предметът на дисертационния труд, както и методите, използвани в работата. Отбелязани са също и конкретните цели и задачи, които си поставя изследването.

2. ГЛАВА ПЪРВА. СЪЩНОСТ И ПРАВНО ДЕЙСТВИЕ НА СПИРАНЕТО И ПРЕКЪСВАНЕТО НА ПОГАСИТЕЛНАТА ДАВНОСТ

Първата глава на работата е в обем от 42 стандартни страници. Тази част от изследването се състои от 6 параграфа, като с оглед обема и съдържанието в повечето от тях се обособяват точки като отделни систематични елементи.

Параграф 1 разглежда вече изяснените в доктрината и практиката общи положения относно спирането и прекъсването на погасителната давност. Същите са обособени като основа, върху която настоящото изследване да стъпи и които в тази насока по необходимост се споменават в труда. В това съдържателно звено се съдържат изводите относно разграничение на погасителната от придобивната давност като отделни правни институти, посочване на фактическия състав на погасителната давност и нейните

функции и се коментира отношението ѝ към основополагащия в правото принцип на справедливостта.

Параграф 2 съдържа исторически и сравнителноправен преглед, разгледан е произходът на основанията за спиране и прекъсване на давността, корените по които се проследяват до Античността при откриване на уредба на същите още в Юстиниановата кодификация (VI в. сл. Хр - CJ.7.39.7.5a CJ.7.39.9). Изследван е пътят, по който за пръв път такива правила са въведени в българското частно право чрез рецепция от Италианския граждански законник, който от своя страна е заимстван от Френския граждански кодекс (1804 г./Наполеонов кодекс, чл. 2234 и сл.). Проследена е регламентацията по Закон за давността (ЗДав., отм.), като се прави кратка съпоставка с действащата понастоящем уредба.

За по-пълно и всестранно изследване на поставените проблеми се ползва похватът на сравнително-правния анализ, като е направен преглед на уредбата на спирането и прекъсването на погасителната давност в други правни системи. Открити са различни законодателни подходи при формулиране на основанията за спиране на давността, като спрямо тези за прекъсване е обособен извод, че подходът, дори конкретните хипотези, често са идентични с възприетите в българското частно право. Обръща се поглед към нормативните разрешения в Италия, Испания, Франция, Русия, Полша, Германия, Гърция, Шотландия, Южноафриканска република. Съпоставката с чужди правни системи не се изчерпва само с нормативната база, но и се отличава различен възприет подход в правоприлагането.

Параграф 3 разглежда правната същност на спирането и прекъсването на погасителната давност, като са разгледани правните последици на тези явления, както и с най-общи белези юридическите факти, които ги съставляват, като основанията за спиране се коментират като една от проявите форми на принципа *contra non valentem agree non currit praescriptio*, за който се сочи, че може да служи като отправна точка не само при регламентация на основанията, на и при конкретното им приложение.

Параграф 4 изследва поотделно правното действие на спирането и на прекъсването на погасителната давност, включително чрез поясняване положението на тези юридически факти по мислената линия на времето. Провежда се необходимото разграничение със сходни правни явления. От една страна, между спирането на давността и (въз)препятстването и отлагането ѝ, които имат еднакво действие, но се

проявяват в различни моменти спрямо началния или крайния срок на давността. От друга страна, между прекъсването на давността поради признаване и отказа от изтекла давност. Обособява се извод, че разликата между последните две правни явления е не само в момента, в който се извършват, но и субективното отношение спрямо правните последици, което придава на отказа от изтекла давност облика на едностранна правна сделка, за разлика от признаването на правото като юридически факт, прекъсващ давността, който няма по необходимост това качество.

В *параграф 5 и параграф 6* се прави преглед на регламентацията на спиране и прекъсването на погасителната давност в публичното право, като се съпоставят същите с тези в частното право, коментирани е правното явление абсолютна давност в публичното право и нейният родственик в частното, в контекста на което се изследва отношението на тези явления към спиране и прекъсването на давността. Направена е съпоставка между т.нар. абсолютна давност по чл. 112 ЗЗД и обикновената давност в аспект на фактически състав, функции, правно действие, а едно от изключенията за прилагане на давността по чл. 112 ЗЗД – когато задължението е отсрочено или разсрочено, се тълкува като ново основание за спиране на давността.

3. ГЛАВА ВТОРА. ОСНОВАНИЯ ЗА СПИРАНЕ И ПРЕПЯТСТВАНЕ НА ПОГАСИТЕЛНАТА ДАВНОСТ

Втората глава на работата се помещава в обем от 27 стандартни страници. Тази част от изследването се състои от 2 параграфа, като предвид значително по-големия обем и обособяващите се в рамките на първия параграф самостоятелни проблеми, той е разделен в 7 точки.

Параграф 1, и по-конкретно съставляващите го точки, разглеждат самостоятелно и поотделно всяко от регламентирани понастоящем основания за спиране на давността, които могат да имат значение и на юридически факт, препятстващ давността в зависимост от момента, в който се проявяват. Изведени са общи характеристики на основанията за спиране на давността, класифицирани са по групи с оглед общи белези. Спрямо основаниято по чл. 115, ал. 1, б. „а“ ЗЗД е изведено, че за приложението му превес има правната пред биологичната връзка, видът на осиновяването (пълно или непълно) е без значение, но при отмяна на осиновяването или при оспорване на правноустановения произход, както и при нищожност и унищожаемост на брака при

приложение на чл. 115, ал. 1, б. „в“ ЗЗД се запазва действието на спирането. Във връзка с основанията за спиране на давността, базирани на специални връзки между лицата, са коментирани тези отношения, които съдържателно се покриват с тях, но нямат същата правна форма – взетото за отглеждане, но неосиновено дете, включително дете, отглеждано от баба и дядо с живи родители, които не са лишени от представителна власт, фактическото съжителство, като примери за необходимостта от създаване на общо основание за спиране на давността.

По-обстояен анализ е направен по отношение на основанието по чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД, предвид пораждането на повече проблеми в практиката във връзка с приложението му. Изведено е, че същото следва да се тълкува в някои случаи стеснително – не всеки съдебен процес за вземането спира давността, като това е изключено спрямо обезпечителното и наказателното производство без в него да е предявен граждански иск, а наред с това не всеки иск за вземането спира давността, като се поддържа тезата, че отрицателният установителен иск на длъжника няма такова действие. От друга страна правилото търпи разширително тълкуване, като на съдебен процес се приравнява арбитражен и се обръща внимание, че в определен период е прилагано и спрямо изпълнителния процес, въпреки че той не е съдебен, но обяснение за заключението за допустимостта се намира повече в основния принцип, обединяващ основанията за спиране на погасителната давност, отколкото конкретно в намиране на връзка с основанието по чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД.

Параграф 2 съдържа изброяване на хипотези, разпръснати в други закони в полето на българското частно право – Търговския закон (ТЗ), Закон за медиацията (ЗМ), Кодекса на търговското корабоплаване (КТК), както и в закони, с които се налага мораториум, при рекламационно производство по Закон за железопътния транспорт (ЗЖПТр.), Закон за автомобилните превози (ЗАвтПр.), Закон за гражданското въздухоплаване (ЗГВ), Закон за защита на потребителите (ЗЗП), Кодекс на труда (КТ), Закон за устройство на територията (ЗУТ), Закон за защита на конкуренцията (ЗЗК). Отново като обединяващо звено между всички тях помежду им, както и между тях от една страна и основанията по ЗЗД от друга, е посочена възможността за извеждане на общ обединяващ принцип – давността не тече поради съображения за това, че кредиторът е възпрепятстван да предприема действия в защита на правото си, или това е неприемливо по морални, социални или други съображения, или няма необходимост за това.

4. ГЛАВА ТРЕТА. ОСНОВАНИЯ ЗА ПРЕКЪСВАНЕ НА ПОГАСИТЕЛНАТА ДАВНОСТ

Третата глава на коментирания труд се състои от 99 стандартни страници. Тази част от изследването се състои от 4 параграфа със съответно разделение на по-малки обособени структурни звена в три нива.

В параграф 1 е посветено необходимото внимание на всяко от основанията за прекъсване на давността по ЗЗД. Изложен е обстоен анализ на признаване на вземането (правото) като основание за прекъсване на давността чрез изследване на характеризиращите го белези, както и чрез тълкуване по въпросите кой може да го извърши и пред кого, включително необходимо ли е, за да породи последици спрямо давността, да бъде адресирано до някого изобщо, и в частност – до кредитора. Коментар се съдържа и по спорните въпроси дали признаването представлява правна сделка или юридическа постъпка и какво е действието на частичното плащане, като са разгледани още проблемите във връзка със защитата при пороци на признаването и въпроса за конклюдентните действия, в които може да се обективира.

Подробно изследване е направено и на основанието по чл. 116, б. „б“ ЗЗД. Разгледани са на първо място общи моменти за прекъсване на давността при предявяване на иск или възражения или искане за почване на помирително производство. Анализ е посветен на вида на иска, който прекъсва давността, като се поддържа, че отрицателният установителен иск на длъжника няма такова действие, като това се отнася и до искове, с обезпечителен характер (сурогационен иск (чл. 134) – по отношение на вземането на кредитора, предявил иска за вземане на неговия длъжник, Павлов иск (чл. 135 ЗЗД). Разгледани са последиците спрямо давността при отклоненията от типичното развитие на исковия процес – различните форми на изменение на иска и приемство в процеса. Изследван е по-подробно и въпросът за възраженията, с които давността се прекъсва – вида им, начин на предявяване, като е изведено заключение, че не е необходимо съдът да дължи произнасяне в диспозитива, за да се признае този ефект на възражението. Коментар се съдържа и по отношение на искането за почване на помирително производство и актуалното му приложение, като такова производство не е медиацията.

Самостоятелен анализ е направен и на въпроса за прекъсване на давността с предприемане на действия по принудително изпълнение. В тази част на изложението са обособени няколко извода. На първо място, като водещо съображение се извежда, че и в тази хипотеза решаващ за давността ефект има действието на кредитора, а не на трето лице. В тази насока се обосновава, че редовната молба за образуване на изпълнително производство прекъсва давността само защото в нея се посочва изпълнителен способ – т.е. прави се искане за предприемане на действие по принудително изпълнение. Действието е огледално и аналогично на това при проявление на основанието по чл. 116, б. „б“ ЗЗД, като моментът на образуване на делото като техническо действие сам по себе си е без значение така както образуването на исковото производство (което в някои случаи може да е дни след подаване на исковата молба) няма значение за момента на прекъсване на давността. При коментар на изискването за валидност на действието по принудително изпълнение се прави двустепенно разграничение при незаконосъобразните действия по изпълнение: на първо ниво различни са последиците при материална незаконосъобразност и при процесуална незаконосъобразност, като в първия случай давността никога не се счита прекъсната, а във втория – въпреки незаконосъобразността този ефект понякога се запазва, а това се случва дори винаги когато действието не е отменено по съответния процесуален ред (не и когато незаконосъобразността е констатирана като преюдициален въпрос). Второто ниво разглежда именно различните видове процесуално незаконосъобразни действия и ефектът им спрямо давността, като се поддържа, че в някои случаи незаконосъобразното извършване на действието е предпоставката за зачитане прекъсването към момента на искането за предприемане на действието, направено от кредитора – такъв ефект се наблюдава в случаите, когато съдът задължи съдебния изпълнител да извърши действието повторно. Разгледани са последиците спрямо давността при нереализиран изпълнителен способ, прекратяване и приключване на производството.

На самостоятелно място е отделено внимание на проблема за прекъсване на давността в заповедното производство и в частност зачитане на прекъсването при влязла в сила заповед за изпълнение поради неоспорването ѝ. В отклонение от изложеното в доктрината и задължителната съдебна практика се поддържа, че това действие следва да се зачита на основание чл. 116, б. „б“ ЗЗД, като аргументите се

извличат от историческо тълкуване, съображения за справедливост и с посочване на сравнителноправни примери.

Параграф 2 е посветен на действията по реда на Закон за особените залози, както и се разглеждат тези в рамките на производството по несъстоятелност, като се прави паралел между действията в рамките на тези две специални производства, при които се постига реализиране на имущество на длъжника за удовлетворяване на кредитора, и тези в рамките на производството по индивидуално принудително изпълнение, което обаче не е единственото предвидено в закона изпълнително производство.

Параграф 3 е посветен на основанията за прекъсване на давността, предвидени в други закони, а параграф 4 третира теоретичния въпрос с немаловажно практическо значение за допустимостта на прекъсване на спяна давност.

5. ГЛАВА ЧЕТВЪРТА. ПРАКТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА СПИРАНЕТО И ПРЕКЪСВАНЕТО НА ПОГАСИТЕЛНАТА ДАВНОСТ

Четвъртата глава на коментирания труд се състои от 98 стандартни страници. Тази част от изследването обединява 11 параграфа със съответно разделение на по-малки обособени структурни звена. Поради разнородността на разгледаните в тази част от изложението въпроси глава четвърта е компилация, обединяваща проблеми, които могат или се налага да бъдат разглеждани общо спрямо спирането и прекъсването на давността, включително процесуалноправни такива, които по необходимост съпътстват предметния обхват на изложението, доколкото някои от предпоставките за спиране и прекъсване на давността имат живот изключително само в рамките на граждански процес.

Параграф 1 е посветен на въпроса за особеностите на спирането и прекъсването на погасителната давност спрямо потестативните права, като се поддържа, че неприложимостта на някои от тях (прекъсване на давността на основание чл. 116, б. „в“ ЗЗД с действия по принудително изпълнение е изключена възможност спрямо потестативните права, а приложението на чл. 116, б. „б“ ЗЗД е ограничено предвид лимитативността на потестативните права, които се упражняват по съдебен ред) не

може да служи като основание за отричане приложимостта на давността спрямо тази категория права.

Параграф 2 разглежда особеностите на спирането и прекъсването на погасителната давност при задълженията за периодично и продължително изпълнение. При първата категория задължения спиране и прекъсване настъпват паетапно, което е обусловено от поетапното настъпване на изискуемостта. При това положение един и същ юридически факт представлява спрямо падежирало вече вземане основание за спиране, а спрямо непавежирало – основание за препятстване. При тези задължения обаче прекъсването на давността спрямо една обособена част от периодичното задължение няма отношение към давността за друга част (за следващи месеци например), а проявява самостоятелно действие. При задължения за продължително изпълнение моментът на изискуемостта и началото на давността не е задължително да съвпадат, изискуемостта настъпва от падежа/условието евентуално, а началото на давността се измества напред във времето - за изпълнение и за разваляне тече от първия момент на неизпълнението, спиране и прекъсване настъпват еднократно. При задълженията за продължително изпълнение факти, представляващи основание за спиране на давността, настъпили преди момента на неизпълнението (началния момент за давността) имат значение на факти, които препятстват давността, а не я спират.

Параграф 3 изследва въпросите за действието на спирането и прекъсването на погасителната давност спрямо лицата, а *параграф 4 и 5* разглеждат процесуалноправни въпроси – задължението за служебно прилагане и зачитане на спирането и прекъсването на давността от съда, когато вече има извършено позоваване на нея, разпределение на доказателствена тежест и незасягане на правните доводи за реализиране на факт, представляващ основание за спиране и/или прекъсване на давността от преклузивните срокове по ГПК.

Параграф 6 е посветен на добиващия все повече актуалност в доктрината и практиката проблем за (не)изчерпателността на основанията за спиране и прекъсване на погасителната давност. Дава се отговор на въпроса допустимо ли е разширителното тълкуване и прилагане по аналогия, като се поддържа диференциран подход относно удачността на въвеждане на общо правило спрямо основанията за спиране от една страна, и спрямо тези за прекъсване на давността от друга. В първия случай предвид възможността за обособяване и извеждане на общ принцип, обединяващ основанията за

спиране, се застъпва положителен отговор, а във втория възможността за това се изключва.

Параграф 7 съдържа обстойно изложение на проблема относно условното действие на прекъсването на давността в хипотезата на чл. 116, б. „б“ ЗЗД. В контекста на този въпрос са разгледани последиците при очевидна фактическа грешка, непълно съдебно решение, неразглеждане на гражданския иск от наказателния съд, неразглеждане на евентуално предявен иск/възражение поради несбъждане на вътрешнопроцесуалното условие, при недействителност на съдебна спогодба.

Във връзка с условното действие на прекъсването на давността в хипотезата на чл. 116, б. „б“ ЗЗД се поставя и разглежда въпросът условно ли е действието и на спирането на основание чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД, по който до момента няма изведен еднозначен отговор – на места, включително в ТР 1 от 4.02.2013 г. на ВКС по т.д. № 2/2012 г., ОСНК се приема, че при непроизнасяне на нак съд по гражданския иск, отпада действието на прекъсването, но се зачита това на спирането, докато на други места се поддържа, че при отпадане на прекъсването, не се зачита и спирането на давността. В този труд се поддържа извод, че при действаща редакция не може да се изведе универсално правило при отпадане действието на прекъсването, това на спирането да се запазва, а само в някои случаи на прекратяване на делото може да се зачете спирането, а именно когато последващ иск не е недопустим (при оттегляне на иска, нередовна искова молба). Изрични правила в тази насока в единия или другия смисъл се съдържат например в 628а, ал. 3 и 685а, ал. 2 ТЗ, според които действието на спирането се запазва, и в Конвенцията за погасителната давност относно международната продажба на стоки, където е предвидено то да отпада, но съчетано с отсрочване на давността като компенсация.

Параграф 8 разглежда възстановяването („възкръсването“) на спирането и прекъсването на давността при реализиране на извънредните способности за отмяна по реда на чл. 303 и сл. ГПК и чл. 240, ал. 2 ГПК. При отмяна по пътя на извънреден способ и при уважаване в крайна сметка на иска/възражението, давността се счита прекъсната от момента на първоначалното му предявяване и спряна за цялото време до приключване на производството по извъннстанционния способ, като новата давност тече от влизане в сила на акта по реда на чл. 303 или 240, ал. 2 ГПК.

Параграф 9 изследва частичното предявяване на вземането и отношението му към спирането и прекъсването на давността, във връзка с което се изследва и приложното поле на новото правило на чл. 116а ЗЗД. Обосновава се извод, че то се прилага в случаите на частичен иск, но не и при иск, който не е предявен като частичен, а впоследствие увеличен размерът му. Приложението на последното е изключено спрямо потестативните права, но за сметка на това се поддържа относимост към основанието по чл. 116, б. „в“ ЗЗД - при инициране на производство по принудително изпълнение само за част от вземането по изпълнителния лист (друга част може да е погасена доброволно или да не е погасена изобщо, но кредиторът да търси осъществяване на правото в по-малък обем от признатия).

Изведено е, че правилото на чл. 116а ЗЗД е приложимо е и спрямо възраженията. Поддържа се, че при уважено възражение за прихващане с вземане на по-голяма стойност от тази на иска (без значение дали е заявено вземането в пълния размер или е посочена по-малка част) е налице частично предявяване, при което давността е прекъсната за вземането до размера на иска, а не за цялото вземане (както това е винаги така при възраженията за право на задържане, за неизпълнен договор), защото то може да се предяви в отделен процес, който следва да бъде спряен до приключване на първото дело, като силата на присъдено нещо обхваща правопораждащите факти, но не и размера. При възражението за прихващане давността спира и се прекъсва само за частта до размера на иска, а за разликата в повече – не, дори възражението да е заявено в пълния размер. Положението е аналогично като при частичен иск. При възраженията за право на задържане и за неизпълнен договор давността спира и се прекъсва за цялото вземане, стига да е заявено в пълния размер, но ако то е на по-висока стойност, прилага се правилото на чл. 116а ЗЗД.

Параграф 10 е насочен към изясняване на допустимостта на паралелната защита по иска на кредитора и иск на длъжника за същото спорно право, в каквата насока се коментират нееднакво решаваните в практиката въпроси относно иска на длъжника за признаване за установено, че не дължи изпълнение поради погасяване по давност на задължението му, включително допустимостта на такъв иск – поначало, както и в частния случай, когато е предявен след предявяване на иск на кредитора. Поддържа се допустимост на иска на кредитора винаги (дори когато е под формата на установителен иск по чл. 124 ГПК, който не е предявен по реда на чл. 422 ГПК), но недопустимост на отрицателния установителен иск на длъжника, когато за него има осигурен друг ред за

защита, а това е когато вече е поставен в процесуалното качество на ответник или длъжник в заповедното производство. В хипотезата на иск по чл. 422 ГПК се поддържа прекъсване на давността от момента на подаване на заявлението, дори когато в рамките на срока за възражение длъжникът предяви отрицателен установителен иск, като се застъпва категоричното становище, че такъв е недопустим. В обратната хипотеза – при предявен първо от длъжника ОУИ, се обосновава допустимост на паралелна защита на кредитора посредством ПУИ (вкл. в хипотеза на заявление и впоследствие иск по чл. 422 ГПК) или осъдителен иск с оглед последицата прекъсване на давността, доколкото ОУИ на длъжника не прекъсва и не спира давността.

Параграф 11 разглежда въпроси от материята на вещното право, които имат отношение към обсъжданата в настоящия труд тема – особености на давностното изсрочване на правото на строеж и съответното им приложение спрямо придобивната давност. Нормата на чл. 114, ал. 1 ЗЗД съотнесена към правото на строеж, следва да се прилага съответно – тече не от изискуемост, а от възможност фактически за реализиране на правото, като един и същ факт може да има значение на препятстване началото на срока или за спиране на давността в зависимост от момента на реализирането му. Коментирано е действието на обективните пречки пред реализиране на правото на строеж – в това число съдебните производства по повод обжалване на актове на общинската администрация, спиране на строителството като обезпечителна мярка по иск за собственост, откриване на археологически находки, подпочвени води, налагащи продължителен дренаж, други извънредни и непредвидими обстоятелства. Спрямо основанията за прекъсване на давността за правото на строеж, коментирана е пълна приложимост без отклонение на правилото на чл. 116, б. „а“ ЗЗД, включително с конклюдентни действия, приложимост на основанията по чл. 116, б. „б“ ЗЗД и неприложимост на това по чл. 116, б. „в“ ЗЗД – принудително осъществяване е трудно мислимо, пречките от страна на собственика на терена следва да се ценят като основания за спиране на давността.

Разгледани са и особеностите при приложение на основанията за спиране и прекъсване на давността спрямо придобивната давност. Коментирано е значението на „съответното“ им приложение, направено е разграничение между изгубване един от елементите на владението, годно да го направи давностно от прекъсването на давността. Направено е отграничение между спирането на давността и търпимите действия, при които такава отново не тече често поради онези специални отношения,

представляващи юридически факти по чл. 115 ЗЗД. Коментирано е действието на мораториума за придобиване на имоти частна държавна и общинска собственост и прогласяването на противоконституционността му.

По отношение на прекъсване на придобивната давност са посочени специалните и завишени изисквания спрямо признаването по чл. 116, б. „а“ ЗЗД. Изведени са уточнения относно исковете, които прекъсват придобивната давност – такова действие има ревандикационния иск, но само спрямо давността, течаща в полза на ответника, но не и спрямо тази на ищеца; при уважаване на ревандикационния иск в установителната част и отхвърлянето му в осъдителната давността не се счита прекъсната – няма действието на уважен положителен установителен иск за собственост. Приет е диференциран подход при признаване на негаторния иск правния ефект да прекъсва давността. Прекъсват давността положителните установителни иски, включително тези по чл. 109а ЗС и чл. 54 ЗКИР, но административните производства по отстраняване на грешки и непълноти в кадастралната карта нямат такова действие. Отречена е възможността посесорните иски да имат годност да прекъсват придобивната давност във всички случаи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението са обобщени най-важните изводи от цялото съчинение. Акцентирано е върху обосновани заключения в продължение на поставени научни дискусии, както и на поддържаните в труда самостоятелни тези. Обърнат е поглед към предложенията *de lege ferenda*, които са представени по-долу в настоящия реферат синтезирано.

IV.

НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Достойнствата на настоящия труд се състоят в систематизиране на въпроси със съществено практическо значение по повод спирането и прекъсването на погасителната давност в частното право, отричане на някои наложени в практиката (включително задължителна такава) виждания, при което се отправя сигнал за необходимостта от преосмисляне на някои възприети становища. Направеното изследване се стреми да даде принос към развитие на правото и чрез отправените предложения за бъдещи законодателни изменения, които в насока добавяне на нови основания за спиране и прекъсване на давността се открояват драстично и болезнено в практиката. Полза в тази насока може да имат и сравнителноправните препратки към работещи в други законодателства редакции.

По убеждение на автора на разглеждания дисертационен труд обобщено могат да бъдат признати следните научни и научно-приложни приноси:

- компилативен принос, изразяващ се в събиране и обобщаване в единен научен труд на застъпваните в доктрината и практиката становища по въпросите, представляващи съставни звена и обособени отделни проблеми в рамките на поставената за изследване тема, като настоящият труд представлява първото монографично изследване, изцяло посветено на спирането и прекъсването на погасителната давност в българското частно право;
- извършено историко-правно изследване на институтите на спиране и прекъсване на погасителната давност, проследяване на възникването и развитието им;
- предложен сравнително-правен анализ с проследяване на нормативните разрешения в Италия, Испания, Франция, Русия, Полша, Германия, Гърция, Шотландия, Южноафриканска република, както и преглед на уредбата на спирането и прекъсването на давността в някои източници на международното частно право, в т.ч. Конвенцията за погасителната давност при международната продажба на стоки на Комисията на ООН по международно търговско право, Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на стоки, Принципите на европейското договорно право;
- отделен сравнителен анализ между уредбата на спирането и прекъсването на погасителната давност в частното право в съпоставка с разглеждане на тези

- правни явления в публичното право – административно право, данъчно право, административно-наказателно право, наказателно право, осигурителното право;
- посветено самостоятелно изследване на института на абсолютната давност чрез разглеждането му в публичното право и разглеждане на давността, предвидена в новата разпоредба на чл. 112 ЗЗД (в сила от 02.06.2021 г.);
 - извършване на цялостен и задълбочен юридически анализ на фактическите състави на основанията за спиране и прекъсване на погасителната давност, както в ЗЗД, така и в другите закони, където такива са предвидени, в това число:
 - предложен подробен коментар на основанията по чл. 116, б. „а“ ЗЗД – признаване на вземането, в това число с доразвитие на въпросите кой може да го извърши, правна същност и пороци;
 - разбор на съдебната практика по въпроса пред кого следва да бъде извършено признаването на вземането, за да прекъсне давността с аргументация на предложението този ефект да настъпва, когато признаването е направено пред кредитора или негов представител или по начин, при който то да бъде насочено към узнаване от кредитора или длъжникът да допуска според обстоятелствата, че такова ще настъпи (авторската теза по въпроса е изложена в статия, публикувана в списание „Търговско и облигационно право“, кн. 2/2021 г., а сходно разрешение бе утвърдено с последващото постановяване на Тълкувателно решение № 4/2019 от 14.10.2022 г. на ОСГТК на ВКС – да е направено пред кредитора или негов представител или по начин, по който с оглед обстоятелствата е нормално признаването да достигне до знанието на кредитора);
 - обобщаване и анализиране на съдебната практика по въпросите за действието на частичното плащане, разглеждано в контекста на признаване на вземането като основание за прекъсване на давността по чл. 116, б. „а“ ЗЗД с оспорване на извода, че същото не може да представлява основание за прекъсване на давността за непогасената част от дълга и предлагане на диференциран подход, при който в някои случаи следва да му бъде признато такова действие;
 - изследване на видовете искове, с които давността се прекъсва, съчетано с разглеждане на редица процесуално-правни проблеми, които възникват във връзка с приложението на този фактически състав, включително с разглеждане на формите на изменение на иска, приемство в процеса;

- критичен коментар на изложеното в задължителната съдебна практика (ТР № 2/2013 от 26.06.2015 г. на ОСГТК на ВКС) становище, според което подаването на заявление за издаване на заповед за изпълнение не прекъсва давността в случаите на влязла в сила заповед поради неоспорването ѝ и аргументиране на тезата за приложимост на основанията по чл. 116, б. „б“ ЗЗД;
- коментар на спорния в практиката въпрос относно резултата от предявяване на отрицателен установителен иск на длъжника за недължимост на вземането спрямо давността с аргументация на следните изводи: предявяването на отрицателен установителен иск не спира и не прекъсва давността; такъв характер има и искът за недължимост, обоснован само с твърдение за изтекла погасителна давност; такъв иск не е винаги допустим, но при допустимост и установяване давността да е изтекла, същият е основателен;
- предложен за пръв път в доктрината подробен анализ на възраженията, с предявяване на които давността се прекъсва и спира, открояване на техните белези и очертаване на някои особености, сред които извода, че такова действие имат и възражения, по които съдът не дължи произнасяне със сила на присъдено нещо;
- изследване на условното действие на прекъсването на давността по чл. 116, б. „б“ ЗЗД, съчетано с разглеждане на проблема условно ли е действието на спирането по чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД и има ли случаи, при които въпреки отпадане на прекъсването, може да се зачете спирането на давността;
- изследване на приложното поле на новото правило на чл. 116а ЗЗД (в сила от 26.05.2018 г.)
- извършен анализ на последиците от незаконосъобразността на действията по принудително изпълнение и предложен разграничителен подход спрямо запазване или отпадане на действието на прекъсване давността на две нива – първо, спрямо материално незаконосъобразните действия от една страна, и спрямо процесуално незаконосъобразните от друга, и второ – разграничение на последиците при различните проявни форми на процесуално незаконосъобразни изпълнителни действия;
- изследване на въпроса относно приложимост на основанията за спиране и прекъсване на давността спрямо погасяващите се по давност потестативни права с обособяване на извод, че приложението на някои от тях е изключено, от което

обаче не следва пълна неприложимост на института на погасителната давност спрямо преобразуващите права;

- открояване на особености и разлики при спирането и прекъсването на давността при задълженията с продължително и периодично изпълнение;
- правно проучване и разбор на съответното приложение на основанията за спиране и прекъсване на давността спрямо придобивната давност и за погасителната давност за упражняване на правото на строеж;
- общ правен анализ по въпроса за изчерпателността на основанията за спиране и прекъсване на давността и свързания с това проблем за допустимостта на разширително тълкуване и прилагане по аналогия с предложен диференциран спрямо бъдещата законодателна уредба подход – със запазване на лимитативното изброяване при основанията за прекъсване и изоставянето му спрямо тези за спиране на давността;
- Направени в работата обобщения, изводи, препоръки и предложения *de lege ferenda*

V.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ С ОГЛЕД БЪДЕЩИЯ ЗАКОН

В настоящия дисертационен труд са направени няколко предложения de lege ferenda. По убеждение на автора законодателни стъпки се налагат с оглед усъвършенстване на нормативната уредба в материята на спирането и прекъсването на погасителната давност в българското частно право, предвид констатацията, че актуалната такава към момента не е напълно задоволителна. Въпреки скромната численост на предложенията, едно от тях, ако бъде възприето, би променило и преуредило по съвършено различен начин от досегашния цялостната законодателна концепция при уреждане на основанията за спиране на давността.

Направените в изложението предложения с оглед бъдещия закон могат да се обобщят по следния начин:

- предложение за разширяване на фактическите състави на вече съществуващи основания за спиране на давността – добавяне към чл. 115, ал. 1, б. „в“ ЗЗД на фактическото съжителство като основание за спиране на давността, съчетано със създаване на дефинитивна норма, която да даде рамките на понятието, подобно на разпоредбата на § 1, т. 6 от ДР към ЗСВ;
- създаване на съвършено ново и общо по формулировка правило за спиране на давността, с което да се преосмисли и изостави досегашната законодателна традиция в българското частно право основанията за спиране да се предвиждат посредством лимитативно изброяване, полезността от което би било разрешаване и избягване на проблеми, свързани със стриктното прилагане на основанията, при което много хипотези остават извън приложното им поле, което води до несправедливи резултати. Такова ново правило би могло да представлява следното: чл. 115, ал. 1, б. „з“ ЗЗД: *„при непреодолима сила или при наличие на други обективни причини, възпрепятстващи кредитора да потърси реализиране на правото си“*;
- освен чрез въвеждане на ново по-общо правило за спиране на давността, за удачно авторът намира създаване на ново правило за отсрочване на давността чрез въвеждане на допълнително изречение към чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД: *„когато процесът е приключил без акт по същество и последващото*

предявяване на вземането е допустимо, давността не се смята спряна, но ако изтича в рамките на съдебния процес или по-малко от 6 месеца след това, кредиторът разполага с 6-месечен срок от влизане в сила на крайния акт на съда за предявяване на иска си“. Такова правило е подходящ и удобен инструмент например за случаите, в които по независещи от кредитора причини, въпреки активните му действия в рамките на давностния срок, делото се прекратява, което поначало е обвързано с отпадане последиците прекъсване и спиране на давността (както се случва при смърт на длъжника преди образуване на исковото производство, която става известна на кредитора едва в рамките на процеса при опитите да бъде намерен на адреса). Подобно правило е предвидено в чл. 7:306 ПЕДП.

- разширяване на фактическия състав на основанията за прекъсване на давността по чл. 116, б. „б“ ЗЗД: „с предявяване на иск или възражение или на искане за почване на помирително производство, или с подаване на заявление за издаване на заповед за изпълнение; ако искът или възражението или искането за почване на помирително производство не бъдат уважени, или ако заповедта за изпълнение не е издадена или е обезсилена, давността не се смята прекъсната;
- разширяване на фактическия състав на основанията за прекъсване на давността по чл. 116, б. „в“ ЗЗД – „с предприемане на действия за принудително изпълнение или действия по осребряване на имущество по реда на ЗОЗ“;
- при действието на 10-годишна максимална давност по чл. 112 ЗЗД отпадане на сегашното правило на чл. 433, ал. 1, т. 8 ГПК, като същото вместо „зискателят не поиска извършването на изпълнителни действия в продължение на две години, с изключение на делата за издръжка“ да гласи „при изтекла давност по чл. 112 ЗЗД“, като съдебният контрол върху постановлението на съдебния изпълнител за прекратяване на производството следва да се осъществява по реда на чл. 435, ал. 1, т.3 ГПК.

По необходимост се правят предложения за усъвършенстване на уредбата в Гражданския процесуален кодекс и в Наказателно-процесуалния кодекс, доколкото същата има отношение към проблема за риска от погасяване по давност на иск за вреди, когато такъв не е разгледан от наказателния съд.

- най-удачно според автора е създаване на ново правило в ГПК или НПК, подобно на това по чл. 118 ГПК, с което да се предвиди при неприемане на иска

наказателният съд да препраща делото в тази част за разглеждане от гражданския съд;

- алтернативно чл. 88, ал. 3 НПК, съгласно който „когато съдебното производство се прекрати, гражданският иск не се разглежда, но може да се предяви пред граждански съд“, да се допълни, като изрично се предвиди *„в този случай делото по иска се счита висящо от предявяването му пред наказателния съд“*. Възможно е и създаване на алтернативно на второто правило в противовес на досегашната разпоредба на чл. 88, ал. 3 НПК, според което наказателният съд да е задължен да разгледа гражданския иск и извън случаите по ТР 1 от 4.02.2013 г. на ВКС по т.д. № 2/2012 г., ОСНК, в каквата насока и без такова изрично правило се ориентира част от практиката по наказателни дела; по силата на изрично правило на наказателния съд може да се даде правомощие да се произнесе по гражданския иск за неимуществени вреди след одобряване на споразумение, в което се решава въпросът само за имуществените вреди от престъплението – чл. 381, ал. 3 НПК.

VI.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Симова, Н., Пред кого трябва да е направено признаване на вземането по чл. 116, б. „а“ ЗЗД и с какви конклюдентни действия може да се извърши то, Търговско и облигационно право, кн. 2/2021 г.

Симова, Н., Някои въпроси относно прекъсване на погасителната давност при предявяване на възражение и при частично предявяване на вземането, Юбилеен сборник с доклади от конференцията на тема „100 години УНСС – 100 години право в УНСС“;

Симова, Н., Тълкуване и прилагане на основанията за спиране на погасителната давност, Сборник от лятна научна конференция на Варненски свободен университет „Черноризец храбър“;

Симова, Н., Давност и извънредни способности за отмяна, доклад, изложен на научна конференция в УНСС на тема „Традиция и развитие на законодателството в сферата на икономиката“, организирана по повод 50-годишнината от приемането на Наказателния кодекс;

Симова, Н., Позоваване на погасителната давност чрез иск, доклад, изложен на научна конференция в УНСС на тема „Актуални проблеми на правното регулиране на бизнеса“, организирана по повод 80-годишнината от рождението на проф. д-р Любен Караниколов и проф. д-р Емил Златарев и 70-годишнината от рождението на проф. д-р Златка Сукарева